

Fonturi cu suport pentru limba română – mic ghid practic

Folosirea simbolurilor specifice limbii române (a diacriticelor) a dat (și mai dă, încă) multă bătaie de cap tehnoredactorilor dar și tuturor celorlați utilizatori de calculatoare personale care culeg/utilizează un text în limba română și cu diacritice. Situația se poate complica la migrarea documentului între diferite platforme: Apple Mac OS X, Microsoft Windows, Linux.

„Nu există fonturi românești ci doar fonturi Unicode în care sunt sau nu prezente caracterele specifice limbii române” afirmă, pe bună dreptate, dl. Cristian Secară pe pagina web www.secarica.ro/html/font_encoding.html.

Lipsa de standardizare la începutul erei digitale alături de neimplicarea Academiei Române în acest domeniu dar și lipsa suportului pentru internaționalizare din partea producătorilor de sisteme de operare și de produse software pentru procesarea textului și paginare a dus la implementarea unor soluții neortodoxe la utilizarea diacriticelor românești. Nu le voi mai aminti pentru a nu crea și mai multă confuzie dar și pentru că sistemele de operare moderne, respectiv versiunile actuale ale programelor pentru procesarea textului și paginare includ deja suportul Unicode pentru afișarea simbolurilor specifice mai multor limbi. Atrag doar atenția asupra faptului că în trecut fonturile au fost „românizate” într-un mod barbar prin simpla înlocuire a unor simboluri mai puțin folosite cu cele românești. Astfel simboluri ca [{ }] \ | ` ~ ' ” au fost înlocuite ă Ă â Â î Î ș Ș ț Ț. Una din consecințele utilizării acestei metode de localizare este și incapacitatea de funcționare a modulelor *Hyphenation* și *Spelling* din programele utilizate pentru că, indiferent de fontul utilizat, aceste module „citeau” simbolurile originale din font și nu semnele cu care acestea au fost înlocuite.

ăĂ âÂ îÎ
șȘ țȚ

Spre sfârșitul anilor '90 s-a introdus standardizarea actuală Unicode. În anul 2003 și Academia Română și-a exprimat punctul de vedere legat de simbolurile grafice cu care sunt reprezentate diacriticele românești. Dacă pentru aspectul literelor ă Ă î Î â Â nu au existat probleme, cu totul altfel era situația pentru ș Ș ț Ț. Simbolurile folosite inițial au fost ș (s cu sedilă), Ș (S cu sedilă) ț (t cu sedilă) Ț (T cu sedilă). La momentul în care Institutul de Lingvistică

al Academiei Române a precizat clar iar ASRO (Asociația de Standardizare din România) a standardizat utilizarea diacriticelor cu virgulă (comma bellow) în circulație se afla standardul ISO 8859-2 Latin 2 (Central and Eastern Europe) suportat și de Microsoft în sistemele sale de operare (cu mici modificări rezultând codificarea proprietară CP1250). Comisia ISO a fost informată de către ASRO de utilizarea incorectă a diacriticelor și a aprobat în 1998 versiunea revizuită a ISO 8859-2. ASRO a pus la punct standardul românesc SR 13411 care a stat la baza ISO 8859-16 Latin 10 cu suport integral și corect lingvistic pentru limba română. Numai că această ultimă codificare este rar întâlnită.

În tabelele ISO, respectiv Unicode, fiecărui simbol (character) îi corespunde un cod specific. Din dorința de a ușura standardizarea, divizia Typography a companiei Adobe (care produce multe din fonturile de pe piață) a înlocuit pur și simplu simbolurile șȘțȚ din ISO 8859-2 cu șȘțȚ. Acest lucru a mărit confuzia și a dus la incompatibilități (de parcă nu erau destule) între fonturi, sistemele de operare și soft-urile utilizate.

În prezent situația tinde spre normalitate deși acest lucru are loc cu un conservatorism ce poate fi explicat doar de utilizarea (încă!) a fonturilor localizate nestandard. Apple a suportat parțial (compatibilitatea era dată și de aplicații nu numai de sistemul de operare) standardul Unicode încă din Mac OS 8.x, iar de la Mac OS X 10.2 suportul este integral,

alături de utilizarea tastaturii românești. Tot începând cu Mac OS 10.2 sunt utilizate corect caracterele șȘțȚ (pentru compatibilitate sunt prezente și șȘțȚ). Microsoft nu utilizează nici la Windows XP simbolurile corecte șȘțȚ ci doar pe cele vechi, șȘțȚ. Soluția este aplicarea *European Union Expansion Font Update*. Windows Vista și Windows 7 nu au această problemă. De asemenea, cele mai multe distribuții Linux utilizează corect și fără probleme diacriticele românești. În ce privește programele de paginare utilizate în DTP, QuarkXpress începând cu versiunea 7 și InDesign începând cu versiunea 3 (Adobe Creative Suite) includ suportul Unicode.

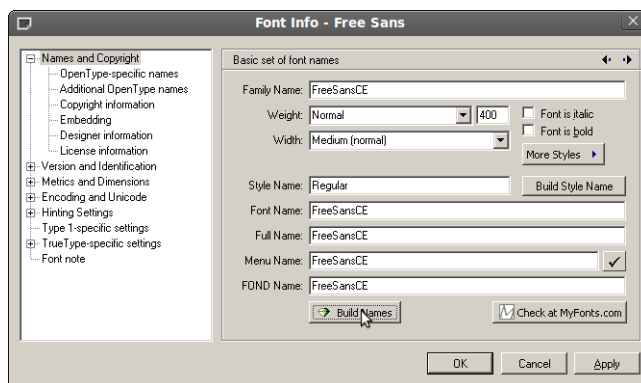
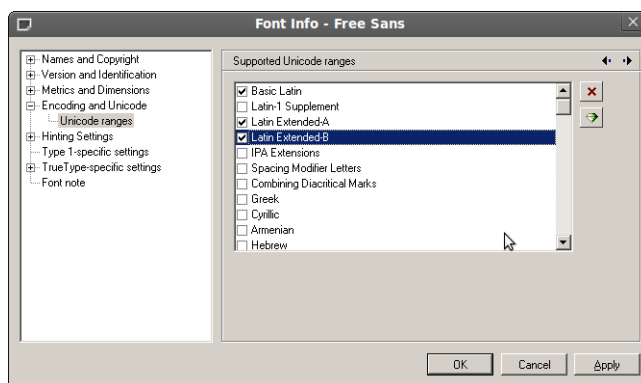
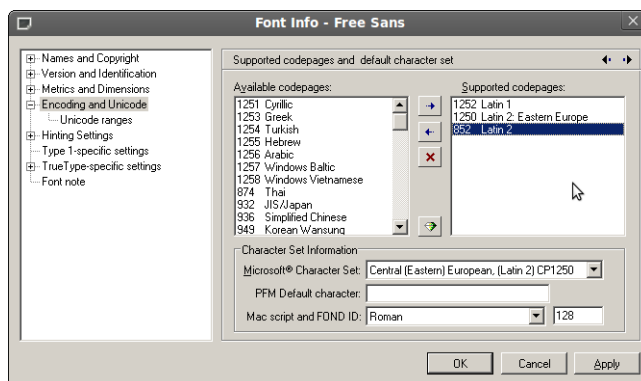
Tabel: codurile Unicode și abrevierile specifice diacriticilor limbii române

Simbol	Cod Unicode	Abreviere	Descriere	Subset
Ă	0102	Abreve	Latin capital letter A with breve accent	Latin Extended-A
ă	0103	abreve	Latin small letter a with breve accent	Latin Extended-A
Â	00C2	Acircumflex	Latin capital letter A with circumflex accent	C1 controls and Latin-1 supplement
â	00E2	acircumflex	Latin small letter a with circumflex accent	C1 controls and Latin-1 supplement
Î	00CE	Icircumflex	Latin capital letter I with circumflex accent	C1 controls and Latin-1 supplement
î	00EE	icircumflex	Latin small letter i with circumflex accent	C1 controls and Latin-1 supplement
Ș	0218	Scommaaccent	Latin capital letter S with comma bellow	Latin Extended-B
ș	0219	scommaaccent	Latin small letter s with comma bellow	Latin Extended-B
Ț	021A	uni021A	Latin capital letter T with comma bellow	Latin Extended-B
ț	021B	uni021B	Latin small letter t with comma bellow	Latin Extended-B
Ş	015E	Scedilla	Latin capital letter S with cedilla	Latin Extended-A
ş	015F	scedilla	Latin small letter s with cedilla	Latin Extended-A
Ț	0162	uni0162	Latin capital letter T with cedilla	Latin Extended-A
ț	0163	uni0162	Latin small letter t with cedilla	Latin Extended-A

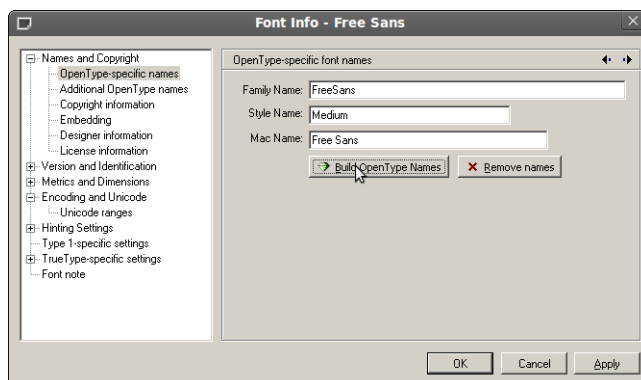
Atenție: utilizarea și modificarea unui font sunt limitate de producător prin copyright. Nu modificați fonturi fără acceptul scris a deținătorului drepturilor asupra fonturilor.

Doar pentru exemplificare prezint modul corect în care un font se poate localiza corect pentru utilizarea în limba română. Am utilizat în acest scop versiunea DEMO a programului FontLab 4.6 (www.fontlab.com) și fontul FreeSans aflat sub licență GPL (www.gnu.org/software/freetype/).

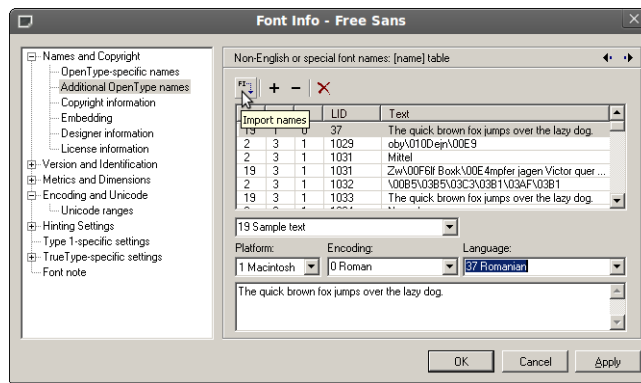
Se deschide fontul și se setează modul de afișare Unicode / Pages, iar din lista cu seturi de codificare (Encodings) se alege MacOS Romanian. Se apelează *Font Info...* din meniul *File*. Se fac setările din imaginile următoare:

După alegerea numelui apăsați în ordine: *Build style name* și apoi *Build Names*.

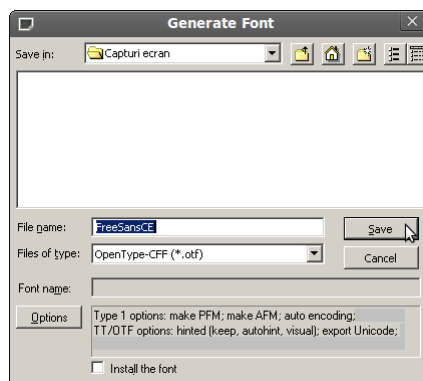

Click pe *Build OpenType Names*.

Click pe *Import names*, apoi din lista *Language* alegeți *37 Romanian* sau scrieți *37 Romanian* dacă lipsește din listă.

Se salvează setările apăsând pe OK. La numele fontului alegeți un nume descriptiv dar unic (atenție și la familiile de fonturi) și eventual adăugați particula CE la sfârșit. Localizați în font codurile unicode specifice diacriticelor. În cazul în care un simbol lipsește FontLab îl va afișa gri. Cu dublu-click sunt aduse automat simbolurile necesare. În cazul în care este nevoie, localizați simbolul *comma* (virgula) și plasați-l prin Copy/Paste sub una din literele *comma below*: s (0219), S (0218), t (021B) sau T (021A). Dimensionați virgula și poziționați-o central sub simbol. Apoi cu Copy/Paste plasați-o sub celelate trei simboluri *comma below* rămase. Eventual reajustați orizontal poziția virgulei sub fiecare din aceste diacritice. Treceți, acum, encoding din MacOS Romanian pe MS Windows 1250 Central European. Copiați simbolul Ș de la 0218 la 015E, ș de la 0219 la 015F, Ț de la 021A la 0162 și ț de la 021B la 0163.

În final salvați noul font cu comanda *Generate font...* din meniul *File*. Alegeți (recomandabil) același nume de fișier cu numele fontului (fără spații însă) și nu uitați de particula CE. Ca format de export optați pentru *OpenType (*.otf)*, iar fontul va funcționa astfel pe toate platformele software cu suport Unicode.

Bibliografie:

- pagina web a dl. Cristian Secară, http://www.secarica.ro/html/s-uri_si_t-uri.html;
- Asociația de Standardizare din România, www.asro.ro
- secțiunea .RO a forumului MacUser.ro, <http://www.macuser.ro/index.php/forums/viewforum/22/>
- GNU FreeFont, <http://www.gnu.org/software/freefont/index.html>
- FontLab Studio, www.fontlab.com
- ISO (International Organization for Standardization), www.iso.org
- Unicode Consortium, www.unicode.org

Aplicația FontLab a rulat pe o mașină virtuală Wine pe sistemul de operare Linux Ubuntu 9.04, iar capturile de ecran au fost realizate cu aplicația Take Screenshot. Rezultatul modificărilor prezentate nu a fost salvat iar fontul nu a fost modificat.